

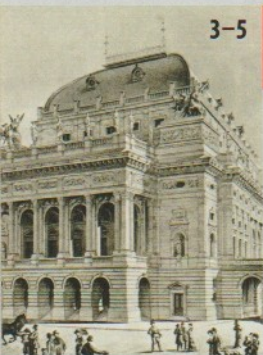
Vzdělávací LISTY

01 | BŘEZEN 2018

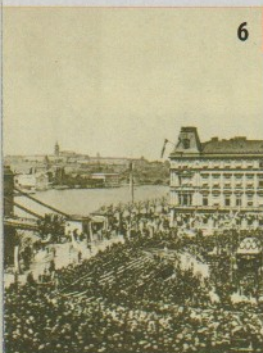

SOKOLOVÉ A NÁRODNÍ DIVADLO

3-5

**TYRŠ A NÁRODNÍ
DIVADLO****Význam Miroslava
Tyrše při výstavbě
Národního divadla**

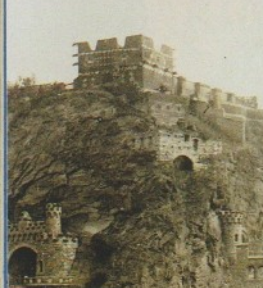
6

„NAZDAR“**Jak to bylo
s pozdravem
„Nazdar!“**

7-9

**SOKOLOVÉ
A NÁRODNÍ DIVADLO****Sokolové
a Národní divadlo**

10-11

PSALO SE**Pro Československou
obec sokolskou
Ema Destinová
aneb psalo se
v tisku před 95 lety****Vážení čtenáři,**

blíží se nejvýznamnější sokolská událost, XVI. všesokolský slet, kterým naše obec dovrší letošní připomínku 100. výročí založení Československé republiky. Kulturní část sletových dní, která je již dlouho jejich neoddelitelnou součástí, se pak díky vstřícnosti vedení Národního divadla v Praze uskuteční na prknech nejzáčnejších, v prostorách historické budovy divadla, jeho Nové scény a přilehlé piazzetty. A sokolové navíc nebudou pouhými diváky slavnostního zahajovacího představení, ale aktivními vystupujícími, kteří spolu se soubory reprezentujícími další kulturní spolky předvedou to nejlepší, co dnes naše amatérská scéna může v oblasti divadla, sborového zpěvu a folkloru nabídnout. Součástí slavnostního zahájení sletových dní v prostorách historické budovy divadla 1. 7. 2018 bude provedení divadelní hry Naši furianti v podání tří sokolských souborů (Divadelní spolek T. J. Lázně Toušeň, Divadlo pod Petřínem a Vycpálkovci T. J. Sokola Kampa), které navazuje na úspěšnou inscenaci Prodané nevěsty, jež měla velmi příznivý ohlas při minulém sletu. Účastníci sletu budou pozváni i na Novou scénu, kde se uskuteční dva komponované pořady, které jsou připravovány v úzké spolupráci s agenturou NIPOS-ARTAMA v rámci projektu Kde domov můj podporovaného MK ČR. Zde se představí nejlepší sokolské a další přízvané soubory působící v oblasti sborového zpěvu a folklorní tvorby. Třetím pořadem připraveným pro prezentaci na Nové scéně bude nastudování divadelní hry Přes přísný zákaz dotýká se sněhu v podání souboru T. J. Sokol Podivín, který byl vybrán na základě předšletových přehlídek sokolských divadel.

Připomeňme si proto dnešním vydáním Vzdělavatelských listů něco z historie Národního divadla, především to, co spojovalo v minulosti náš spolek a zlatou kapličku při vytváření kulturního a společenského uvědomění našeho národa a utváření jeho nejlepších tradic. A co v dnešní době především při formování naší mladé generace často postrádáme. Vzdělavatelský odbor připravil toto vydání Vzdělavatelských listů i jako pozvánku na všechny připravované kulturní a společenské sletové akce a věří, že se setkají s příznivou odezvou nejen u účastníků sletu, ale že osloví i širší veřejnost. K tomu bezpochyby přispěje i důstojné prostředí Národního divadla a lze si jen přát, aby takto započatá spolupráce s tímto národním stánkem kultury měla pokračování i v budoucnosti.

Zdeněk Mička, vzdělavatel ČOS

Vedeme energii těm, kteří ji násobí

Časopis SOKOL – Vzdělavatelské listy – samostatná speciální příloha časopisu SOKOL, vydává Česká obec sokolská
Adresa redakce: ČOS, tiskové oddělení, Újezd 450/40, 118 01 Praha 1, tel. 257 007 332, e-mail: zkubin@sokol.eu
Redakce: Zdeněk Kubín, Kateřina Pohlová | Tisk: Tiskárna Macík Sedlčany | Informace o časopisu podává a objednávky vyřizuje redakce. Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí. Za věcný obsah článků odpovídají autoři. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky upravovat, krátit nebo komentovat | MK ČR E 17339, ISSN 0489-6718 | Na titulní straně sokolové v průvodu slavnosti kladení základního kamene k Národnímu divadlu. Jezdeckvo kreslil H. Schüllinger, sokoly s br. Spurným v popředí M. Aleš.

Slavnostní průvod na stavenišťe Národního divadla 16. 5. 1868

VÝZNAM MIROSLAVA TYRŠE při výstavbě Národního divadla

Dva dny poté, co Národní listy veřejně oznámily, že Miroslav Tyrš zemřel v Oetzu, zaslali Tyršovi univerzitní studenti do Národních listů dopis, ve kterém stálo: „Vylíčili jste zásluhy nezapomenutelného prof. dr. Tyrše, jenž získal si Sokolem činnost politickou a vědeckou. Na zásluhy ostatní, jakéž mu ještě jinak přísluší v našem ruchu národním, poukáže, doufáme, ještě jeho životopisec, zejména pokud se týče Národního divadla, kde, jak známo, byl dr. Tyrš vynikajícím členem komisi, jež rozhodovaly o konkurenčních pracích umělců výtvarných.“ (Národní listy, 26. srpna 1884)

Dnes po 134 letech od Tyršova úmrtí můžeme říct, že Tyršovi životopisci se jeho přínosem ke vzniku a vzhledu Národního divadla opravdu zabývali. Stejně tak se o tom ve stručnosti zmíníme i my v prvním článku Vzdělavatelských listů.

V roce 1868 proběhla slavnost položení základních kamenů k Národnímu divadlu. V přípravném výboru k této události Miroslav Tyrš zasedal. Funkci získal svým vědeckým zaměřením, působností v Sokole, ale i svými sympatiemi k mladočechům,

kteří převládali ve Sboru pro zřízení českého národního divadla. Tyrš se podílel na programu, vypracoval např. obrazové kompozice pro tenkrát velmi oblíbené živé obrazy. V listopadu roku 1866 byl schválen projekt architekta Josefa Zítka, jehož návrh musel být Tyršovi blízký, neboť byl vypracován v novorenesančním stylu vycházejícím z antiky, kterou, jak víme, Tyrš obdivoval a čerpal z ní ideje, na nichž stavěl Sokol. Přibližně deset let trvala hrubá stavba divadla a nastal čas k vnitřní a vnější

výzdobě, na kterou byl kladen velký důraz a která již v Zítkových architektonických plánech tvořila jednotný celek s návrhem divadla. Stejně tak o tom přednášel i Tyrš: „Skulptura a malba tvořily původně nerozlučnou součást architektury. Tvořice s ní při každé nádhernější budově jeden jediný celek umělecký, mají se při samé koncepci díla architektonického s ním zároveň hned původně co jeden celek myslet a pojmout.“

Veškeré soutěže na výzdobu Národního divadla byly veřejné a anonymní. Do

poroty těchto soutěží nominovala Tyrše Umělecká beseda, kde byl předsedou výtvarného odboru. Do sochařské soutěže se přihlásili pouze dva umělci, jedním z nich byl i dobrý a dlouholetý Tyršův přítel Bohuslav Schnirch, jehož návrhy byly kladně hodnoceny. Jednalo se o dva návrhy – bronzové sousoší dvou trojspřeží pro nárožní pylony a komponovaná socha Apollóna. Ačkoli navrhovaná sousoší vyhrála soutěž, nebylo po požáru Národního divadla jisté, zda se trojspřeží na pylony umístí. Miroslav Tyrš dělal vše pro to, aby ovlivnil tvůrce i veřejné mínění a svého přítele podpořil. Schnirchovy sochy dnes opravdu můžete vidět na budově Národního divadla, byly sem ale instalovány až po Tyršově i Schnirchově smrti. Druhou sochařskou soutěž vypsanou k výzdobě nábrežního průčelí vyhrál Antonín Pavel Wagner, ačkoli se Tyršovi více zamlouvaly návrhy

soch druhého umístěného Josefa Václava Myslbeka.

V době vzniku Národního divadla dorůstala právě nová a silná generace významných českých malířů – Mařák, Aleš, Hynais, Brožík, Schikaneder a další, kteří svá díla vytvářeli stále ještě v duchu národního obrození. Ti všichni „kritika a odborníka“ Tyrše dobře znali, obdivovali ho a vážili si jej. Od roku 1873 byly vypisovány soutěžní podmínky na vnitřní výmalbu divadla, v porotě opět pravidelně zasedal Tyrš. Přední ceny získali umělci Josef Tulka, E. K. Liška, František Ženíšek společně s Mikolášem Alšem, Julius Mařák, Václav Brožík a Josef Václav Myslbek.

Mezi malíři si Miroslav Tyrš oblíbil Ženíška, s kterým se vídal i v pražské sokolovně. Návrhy pro Národní divadlo vyhotovil Ženíšek společně s Mikolášem Alšem, tomu ale Tyrš v časopise Osvěta vytkl nedokonalosti v kresbě a barvě

B. Schnirch: Triga neboli trojspřeží, původní návrh sousoší na průčelí Národního divadla

právě na úkor Ženíška, a ačkoli doufal, že se to nestane, ovlivnil tím porotu soutěže. Ta nepřijala další jeho návrhy na výmalbu a Aleš spolupráci ukončil

Cvičitel'ský sbor Sokola Pražského o prvním sletě 1882. Vzadu zleva pátý Ženíšek

Návrh průčelí ND od architekta Zítka

a Tyršovi to dával za vinu. Národní divadlo bylo předběžně otevřeno operou *Libuše* 11. června 1881 za přítomnosti korunního prince Rudolfa Habsburského. Katastrofální požár 12. srpna sledoval Tyrš s manželkou Renátou z vltavského

břehu ve Zbraslavi. Požár silně poškodil již hotové malby ve foyeru, které musely být vyhotoveny znovu. Posledním dílem pro Národní divadlo, které Tyrš kladně hodnotil a vyzdvihoval, byla druhá opona Vojtěcha Hynaise. První, vyhotovená

Františkem Ženíškem, shořela při velkém požáru a k té se Tyrš příliš nevyjadřoval – ani kladně, ani záporně. Hynaisovu oponu měl za osobité dílo a vychválil její námět – historii budování Národního divadla. Úryvek z posudku na toto dílo vydaný 18. 11. 1883 v *Národních listech* si můžete přečíst v březnových *Vzdělavatelských listech* vyšlých v roce 2016.

Národní divadlo bylo podruhé slavnostně otevřeno 18. listopadu 1883. Význam účasti Miroslava Tyrše je nesporný. Jeho články o výstavbě Národního divadla, které se pravidelně objevovaly v *Národních listech* i jiných periodikách té doby, ovlivňovaly odbornou i laickou veřejnost, a tím i kariéru umělců. Některé své oblíbence, jako byl např. bratr Ženíšek, vychvaloval někdy až příliš, zatímco jiní nedokázali jeho kritiku přijmout, zvláště když ovlivnila jejich další zakázky, jak jsme mohli vidět na případu Mikoláše Alše. Na druhé straně se Tyrš snažil být spravedlivým a objektivním. Nechválil-li autorovo dílo, ale na jeho dalších viděl progres a zlepšení, dokázal to vyzdvihnout a zdůraznit. Soubor statí věnovaných malířské a sochařské výzdobě Národního divadla je některými vědci dodnes považován za nejlepší dílo, které k umělecké výzdobě národního divadla vyšlo.

Kateřina Pohlová, VO ČOS

Večerní plavba po Vltavě 15. 5. 1868, kteroužto scénu navrhl Tyrš

Přátelství s Bohuslavem Schnirchem

Poprvé se Schnirch (1845–1901) a Tyrš potkali někdy uprostřed 60. let 19. století v Poděbradech, kam jezdil mladý sochař k příbuzným. S Miroslavem si velice porozuměli, obdivovali se navzájem a srdečně se přátelili. Schnirch se stal členem cvičitelského sboru Sokola Pražského a vytvořil pro Sokol sochu Jindřicha Fügnera. Tyrš mu poskytoval v nepřítomnosti svůj byt s knihovnou, ten ho s manželkou Renátou zas na oplátku hostil a prováděl po Římě, kde studoval a pracoval. O požáru Národního divadla Schnirch vyprávěl, jak pomáhal při hašení, ocitl se v nebezpečí a při spuštění ze střechy po hromosvodu prokázal svoji sokolskou zdatnost. Schnirchovy reliéfy Tyrše a Fügnera zdobí jejich pomník na pražských Olšanech.

Návrh živého obrazu na téma hold sokolů vlasti uvedeného v ND v roce 1887. A. Liebscher.

SOKOLOVÉ a Národní divadlo

Propojení Sokola a Národního divadla existuje od samého počátku – od výstavby nové budovy. Není to nijak překvapivé, když víme, že sokolové byli vlasteneckého a národního cítění, pokračovatelé národního obrození a české emancipace. Nebyly to jen sokolské myšlenky, ale i fakt, že první členové sokolských jednot hráli důležitou roli v politickém a společenském dění v českých zemích. Ve Sboru pro zřízení českého národního divadla zasedali sokolové jako Jindřich Fügner, bratři Grégrové a další.

První starosta Sokola dostal na starost zorganizovat loterii ve prospěch stavby nové budovy. Jeho činnost ve Sboru bohužel ukončila náhlá smrt v roce 1865. Jak bylo psáno již v předšlém článku, Miroslav Tyrš zasedal v přípravném výboru ke slavnosti položení základního kamene, který

byl umístěn 16. května 1868 a jménem sokolských jednot na něj poklepal čerstvě zvolený starosta Sokola Pražského bratr Bedřich Stýblo se slovy: „Osvětou k svobodě a slávě!“ V průvodu nechyběli sokolové a sokolské jezdeckvo (obrazy na titulní straně), v čele jel M. Tyrš. Byli to opět sokolové, kteří

po požáru divadla v roce 1881 pomáhali s výběrem finančních částek a sami šli příkladem, zvláště jednota na Smíchově.

Kdyby Národní divadlo nevyhořelo, určitě by se slavnostní představení při příležitosti I. všesokolského sletu v roce 1882 konalo v něm. Místo toho se zahajovací

Herečka Nasková v roli *Vlasti na sletě* v roce 1920

večer konal v Novém českém divadle na Vinohradech a byl zahájen předehrou od Bendla s chorálem *Kdož sú boží bojovníci*, poté se vyhrnula opona a na jeviště vstoupil v sokolském kroji herec bratr Jakub Vojta Slukov a recitoval báseň od Svatopluka Čecha. Poté začala hra *Žižkova smrt*, kde si v komparzu zahráli členové Sokola a Hlaholu. Tímto představením začala tradice uvádění divadelních her během sletových dnů, v dalších letech na prknech Národního divadla, která přetrvává dodnes.

V roce 1895 se konal III. všesokolský slet již na Letenské pláni. Česká obec sokolská žádala tehdejšího ředitele Národního divadla Františka Šuberta o uvedení některé z her v repertoáru divadla a umožnění uskutečnění

živého obrazu navrženého br. Františkem Ženíškem. Pan ředitel vyšel sokolům vstříc. Představení *Prodaná nevěsta* od B. Smetany se konalo 29. 6. 1895 večer po veřejných prostných. Úvodní slovo měl opět br. V. J. Slukov napsané J. V. Sládkem a nechyběl opět ani živý obraz. Stejně tak měl úvodní slovo při zahajování sletu v roce 1901 a v roce 1887 na počest 25 let od vzniku Sokola, kterýžto proslov napsal Jaroslav Vrchlický. Nabídka kulturního programu v Národním divadle se rozrůstala stejně tak, jak rapidně rostl počet cvičenců a návštěvníků všesokolských sletů. V roce 1932 Národní divadlo vydalo dokonce publikaci s názvem *Národní divadlo devátému všesokolskému sletu v Praze 1932*, ve které seznámili čtenáře s Tyršovým významem při stavbě budovy a s rozsáhlou sletovou nabídkou oper a činohry, která činila již úctyhodných 25 představení v historické budově a ve Stavovském divadle.

Spolupráce divadla se Sokolem neprobíhala jen při uvádění představení při sokolských akcích, ale i ve spoustě dalších směrech. V roce 1905 se 16. července konal sokolský den na výstavišti, při němž byly do programu zařazeny živé obrazy na témata z dějin národa českého. Starosta Podlipný žádal divadlo o zapůjčení dekorací, divadelních kostýmů a rekvizit, jako byly např. zbraně. „Opírajíce se o nevšední vždy laskavost a ochotu slavné správy divadelní, doufám, že i v tomto prvním našem případě, kdy přicházíme s touto prosbou, při podniku tak důležitém, jehož čistý výtěžek bude věnován ohroženým jednotám sokolským na severu, a příznivě žádost naše bude vyřízena.“ Ředitel Národního divadla mu vyšel vstříc. Obdobně proběhla výpůjčka

Br. Želenský

kostýmů ke sletové scéně U Maratonu v roce 1912, kteroužto výpůjčku měl na starost šéf činohry Jaroslav Kvapil. V jiném případě vyhradilo Národní divadlo zlevněné lístky na Tylova Strakonického dudáka pro sokolské dorostence. V databázi Národního divadla najdeme zmínku, že v prosinci 1931 byla historická budova propůjčena k jubilejní tělocvičné akademii k 70 letům působení Sokola Pražského. Kromě slavnostního pochodu a projevu dr. Scheinera proběhlo i sedm tělocvičných vystoupení.

Kapitolou samo o sobě je propojení Sokola s herci a pěvci Národního divadla, neboť mnozí z nich byli sami sokolové, kteří začínali v sokolských ochotnických souborech. Zmínováni jsme zde již br. Slukova, který byl propagátorem české emancipace. Sokolskou myšlenku zastával i br. Karel Želenský, český

Návrh nerealizované opony k I. sletu od K. Štapfera ve sbírkách NM, převzato z databáze českého amatérského divadla

Kolarův návrh živého obrazu v divadle k slavnostnímu představení *Žižkova smrt* v roce 1882

J. V. Slukov

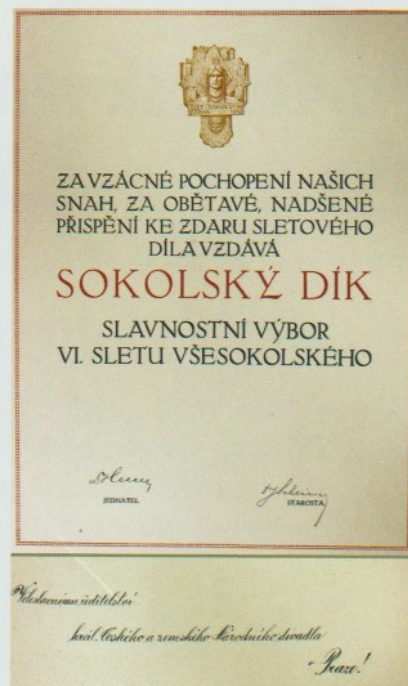
herec, dramatik, divadelní pedagog a autor memoárové literatury, prapraděd herce Davida Prachaře. Nahradil br. Slukova v roli recitátora proslavu od spisovatele F. S. Procházky při sletovém slavnostním divadelním představení v roce 1907, kdy se hrála Smetanova Libuše. V roli kněžny tehdy zazářila operní pěvkyně Maturová. Živý obraz před začátkem opery sestavil ak. malíř a vedoucí výpravy Národního divadla Karel Štapfer. Karel Želenský, vlastním jménem Karel Drápal, se narodil v Ostrovačicích v roce 1865 a zemřel ve Zbraslavi roku 1935. Vyučil se jako typograf, postupně vystřídal několik divadelních společností, až se v roce 1896 dostal do činohry Národního divadla. Psal libreta a překládal díla do češtiny. Jakožto člen Sokola se snažil vycházet vstřícně požadavkům bratří a sester z jednot po celé republice a přednášet o různých literárních tématech. Vzhledem k jeho popularitě a oblíbě to došlo tak daleko, že Národní divadlo muselo napsat dopis České obci sokolské, že není možné takhle vytěžovat Karla Želenského, neboť on sám pak nemá čas na divadelní představení. Proto se nám z roku 1908 dochoval dopis České obce sokolské zaslaný řediteli Národního divadla, aby na určitý den a čas nedávali do programu divadla hru, kde by br. Želenský musel být přítomen, neboť v tu dobu má již domluvenou přednášku o J. K. Tylu pro pražský sokolský dorost. Obdobný problém musel řešit sám Želenský, když přislíbil přednášku při prostějovském sletu v roce 1908, kterou ale musel z pracovních důvodů zrušit. Byl za to

kritizován v tisku, až sám musel své počínání vysvětlit v periodiku Věstník sokolský. Br. Želenský byl členem sokolských jednot v Brně a v Sokole Pražském. Na sokolských besedách recitoval básně, zahajoval slety a opět básněmi vítal nové členy Sokola Pražského.

Během sletových dnů se konaly výpravné sletové scény, v kterých v hlavních rolích vystupovali přední čeští herci. V roce 1920 sletovou scénou byla Stavba sochy svobody, kde v alegorické roli Vlasti hrála herečka Národního divadla Růžena Nasková.

Při pročítání historie dějin sokolských ochotnických divadel se častokrát narazí na jejich spolupráci s činoherními nebo operními herci z významných divadelních scén. Není v možnostech tohoto článku sepsat všechny spolupráce, ale za všechny jmenujme např. Richarda F. Branalda, jehož jméno se objevuje ve společnosti divadelníků z Lázní Toušeně, ale i ze Sokola ve Světle pod Ještědem. V Lázních Toušeně probíhají pravidelně jednou za dva roky národní přehlídky sokolských divadel pod záštitou další významné herečky a operní pěvkyně Soni Červené, která je i čestnou předsedkyní a účastní se zmiňovaných přehlídek.

Na tradice zahajování sletových dnů v Národním divadle navázaly i slety po revoluci. XII. všesokolský slet doprovázely kulturní akce ve Stavovském divadle, Labyrintu a divadla jako Hudební divadlo v Karlíně a Semafor prodloužily sezonu. Národní divadlo vyšlo opět vstřícně možnostem České obce sokolské i finančně a hosté sletu mohli navštívit od 1. do 9. července 1994 činoherní, operní inscenaci a balet, a to zahajovací Prodanou nevěstu, Z pohádky do pohádky, Sluhu dvou pánů, Rok na vsi a další díla. V roce 2000 v historické budově opět zahajovala slet Smetanova Prodaná nevěsta

a při programu hromadných vystoupení vystupoval baletní pár Národního divadla Hana Vláščilová a Jan Kadlec.

Nejinak tomu bude i v letošním roce, kdy Česká obec sokolská naváže na dlouholetou tradici a slavnostní zahájení proběhne 1. července 2018 opět v historické budově Národního divadla, tentokrát však nezahrají profesionálové, ale spojené sokolské umělecké soubory, ačkoli ochotnické, i tak na velmi vysoké umělecké úrovni. Těšit se můžete na Naše furianty od Ladislava Stroupežnického v režii bratra Bohumila Gondíka. I v následujících dnech bude kulturní program probíhat na Nové scéně ND. V úterý 3. července zazpívá českou hymnu při sportovním večeru Sokol Gala operní pěvec Národního divadla Libor Novák.

Kateřina Pohlová, VO ČOS

Živý obraz v Národním divadle při IV. všesokolském sletu 1901

„POZVETE SI SEDLÁKY A PAK SE JIM POSMÍVÁTE!“

Aneb ze života jednoho venkovského divadla

Nechvalické ochotnické divadlo bylo založeno v roce 1871, když se učitel T. Sedloň, rolník Jan Kožmín a chalupník F. Hejkal rozhodli založit ochotnický spolek „pro obveselení zdejšího lidu, který toho potřeboval i pro poučení a vzdělání, neboť neměl ani četby ani slušné zábavy mimo hlučné a divoké muziky.“ Alespoň tak nás o prvních ochotnických krocích spravuje Pamětní kniha ochotnické jednoty Svatopluk Čech v Nechvalicích, která byla psána od roku 1922. Název po českém básníkovi a prozaikovi a stanovy tato jednota získala však mnohem později.

Ke své činnosti přibrali několik dalších mužů a žen a získali značnou podporu i od místního faráře Hamzala Vincence. Na první představení si vypůjčili jeviště – vlastně barevné cáry – v Počepicích za 5 zlatých a hráli ve staré dřevěné hospodě, kterou si najímal Josef Burda.

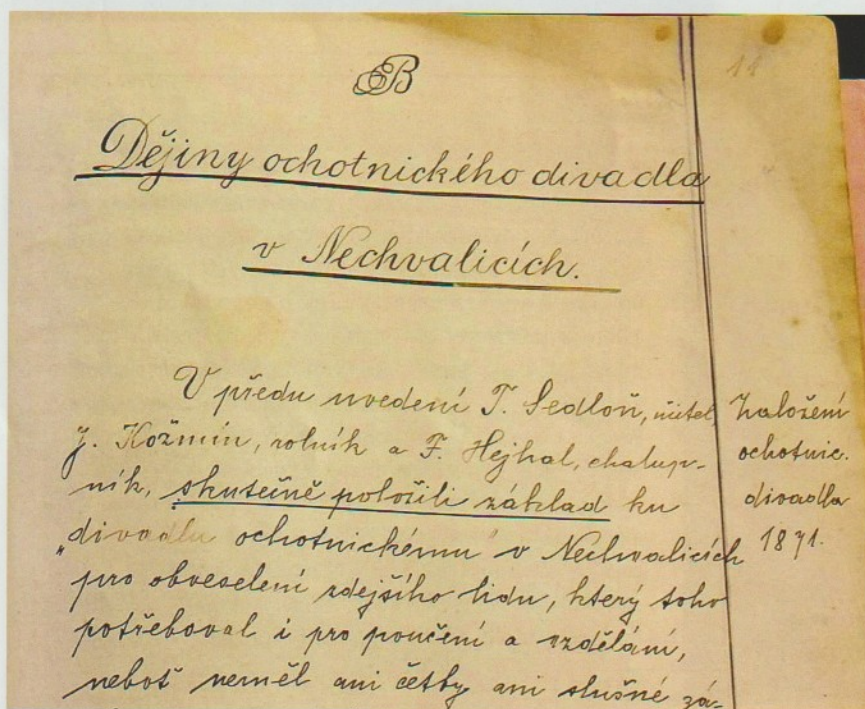
„Začali po novém roce 1871 úplně s ničím a zápasili proti předsudkům zaostalého lidu.“ Ten zaostalý lid byl jejich prvním veřejným vystoupením celkem rozhořčen.

I okem dnešního pozorovatele se tehdejšími návštěvníkům nelze divit, první zvolené představení nebylo vybráno úplně nejvhodněji. Jednalo se o frašku se zpěvy v jednom jednání od Antonína Wolfa s názvem Fotografická dílna v Praze.

Tato fraška je celkem krátká, nenáročná, o 5 hercích. Její pointou je utahování si na hloupých venkovanech neznalých cizích (spíše městských) slov a novodobé techniky. Děj, jak název napovídá,

se odehrává v Praze. Dva mladí muži (hejřilkové) by rádi večer vytáhli dívky na tancovačku, ale nemají na to peníze. Už zase. Obíhají své známé, ale dluží, kam se jen podívají, a tak jim nikdo nepůjčí. Úplně náhodou jeden z nich potkává na Koňském trhu svého kmotra, pana Mazaného z Mokropec, který se mu svěruje, že přišel do Prahy, aby své nastávající pořídil svoji fotografii. A plán je na světě. Mladí muži za pomoci jejich sluhy zinscenují fotografickou dílnu a spoléhají, že venkovský „balík“ nejenže nerozumí odborným fotografickým termínům, ale ani neví, jak takový „poltorafický lapařat“, jak jej nazývá, vypadá. Čili vrcholem této frašky je komický výstup, při kterém se sedláka snaží vyfotografovat. Schválně jej nenápadně během fotografování vyrušují, aby se pohnul, oni od něj vzali další peníze a mohli fotit tím narychlo zřingovaným aparátem znova. Končí to tak, že jej poprosí, aby se otočil, mezitím utečou a pana Mazaného tam nechají bez fotky a o pár desítek zlatých lehčího.

První vystoupení v Nechvalicích se dočkalo velkého zájmu. Přes 60 zlatých se vybralo a hospoda kapacitně nestačila. Ale jak již citace v názvu napovídá, místní sedláci „se pohoršovali a reptali. Dlouho se pak stranili divadla. Ač se hráli ochotníci brzy na to pěknou veselohru. Jeden z nás musí se oženit, přece byla návštěva slabá a bylo znáti bojkot části obecnstva.“

Ukázka z kroniky

Kateřina Wágnerová

PSAL MIROSLAV TYRŠ v Národních listech před 133 lety

V. Hynais

OPONA NÁRODNÍHO DIVADLA. MALOVAL V. HYNAIS.

U opon ještě zůstaneme, protože před 133 lety vznikla opona nejnámější, současná opona Národního divadla. České umění prožívalo v 70. letech 19. století své jaro, svérázný ráz českého malířství. I českým malířům se zadávaly veškeré práce na interiérové výzdobě Národního divadla. Miroslav Tyrš se s nimi vídal nejen v Sokole, ale i ve výtvarném odboru Umělecké Besedy. Zasedal i v porotě soutěže na výmalbu divadla. Od roku 1877 Miroslav Tyrš pravidelně psával informace kolem dění Národního divadla do předních českých novin. Neopomenul ani opony. V květnových Národních listech v roce 1881 uveřejnil stať o návrhu opony od Fr. Ženiška, jehož dílo bohužel shořelo během požáru v srpnu roku 1881. Druhou oponu pro Národní divadlo namaloval Václav Hynais. Úryvek z posudku na toto dílo zveřejněné Miroslavem Tyršem v listopadu roku 1883 v Národních listech před 133 lety Vám nyní citujeme. Text není upravován.

Hynais byl v době, kdy provedení hlavní opony rukoum jeho odevzdáno bylo, poslední z umělců, již sujet pro malířskou výzdobu Národního divadla sobě zvolili. On nechtěl opakovat, co jiní před ním řekli, nechtěl též si volit myšlenku konvencionelní, která by ku zvláštní povaze Národního divadla v nižádném vztahu se nenalezala. ... Pravili jsme, že jest to historie budování divadla Národního, již Hynais na oponě své nám předvádí. Musí tedy malba vypravovati, jaký jest účel stavby před očima našima vznikající, musí stavbu samu po všechně naznačit, musí nám připomenout okolnosti, za jakými ona vznikala. ... Rozpustilý hošík se druží, jenž zvonivou čapku co náznak rozpoutaného vtípu frašky na svévolnou hlavinku si klade. Hudební nástroje, u nohou postav těchto malebně rozložené, připomínají nám hudební zjevy musy dramatické. Klidné vyčkávání, jež od ruchu

vůkolního života realního význačně se liší, je vyjádřeno v alegorických postavách těch, i fragment architektonický, na němž jedna z nich odpočívá, říká nám, že mine ještě čas, než uměny vstoupí v chrám pro ně určený. Totéž naznačuje dělník, který právě za skupinou střední v sloupeň vstupuje, maltu na rameni svém dovnitř nesa, totéž kameník, jenž se špičákem a s kladivem v ruce klečí. Vysoká postava herce imposantně v plášť zahaleného, sochař a malíř v bratrském objetí vynikají ze skupiny po levé straně postav alegorických umístěné. Též oni v nitro stavby hledíce, vyčkávají času, jenž k činnosti je povolá. K nim druží se tři postavy mužské, jež snad za básníky a skladatele považovati smíme. Zraky dvou z nich jsou vzhůru upřeny. Tam vznáší se stíhlá, okřídlená postava dívčí, v bílé vlající roucho zahalená, levicí pozdvihující věneč vavřínový, v pravici červenobílý prapor třímajíc. Jest to, řekli

bychom genius vítězství, vzdušná postava Niky, ovšem že v pojmutí moderním, naznačující vítězný postup věci, k níž národ tak dlouho s láskou obětovnou lnul, a jejíž skvělé splnění co nejznamenitější projev životní síly své považuje. ... Třetí, s děckem v náručí, podává s váhavým ostychem chudý peníz, halíř to vdovský. Ji doprovází mladé děvčátko. Též ono chce přispět tam, kde každý dává; i vybírá z kvítí, jež sobě nastřádalo a v náručí své nese, květ nejkrásnější, jež s myslí dětinnou sběrateli důvěrně nabízí. Právem jeví se tato matka s dcerou svou v postavě plné. Jest to nejkrásnější hold, jež umělec lidu českému způsobem trvalým tu vyjádřil.

(TYRŠ, Miroslav, Výtvarné umění. Opona Národního divadla. Maloval V. Hynais, Národní listy, ročník 23, 18. 11. 1883, kráceno.)

Nemáte ve vaší sokolovně či v jiných místech působení divadelních souborů kulturně-historický poklad v podobě malované opony, o níž se neví?

Pokud ano, dejte vědět na adresu divadlo.baze@nipos-mk.cz.

Zda o vaší oponě má pracoviště databáze povědomí, zjistíte na stránkách www.amaterskedivadlo.cz.

DATABÁZE ČESKÉHO AMATÉRSKÉHO DIVADLA

www.amaterskedivadlo.cz

ENCYKLOPEDICKÁ DATABÁZE SHROMAŽDUJE

- informace o historii a současnosti ochotnických/amatérských divadelních aktivit na území České republiky,
- hesla souborů, osobností, divadelních přehlídek, výstav, malovaných opon; místopis,
- zpřístupňuje 160 tisíc hesel, obrazových i textových dokumentů a odkazů, z toho více jak 24 tisíc hesel souborů a 3,5 tisíce ročníků divadelních přehlídek.

nipos

NÁRODNÍ INFORMAČNÍ
A PORADENSKÉ STŘEDISKO
PRO KULTURU

ICELAND
LEICHTENSTEIN
NORWAY
eea grants **norway grants**

MALOVANÉ OPONY DIVADEL ČESKÝCH ZEMÍ

www.amaterskedivadlo.cz/opony

- Poprvé byl soubor malovaných opon veřejnosti představen v roce 2010. Projekt byl podpořen z Finančních mechanismů EHP/Norsko.
- Na stránkách Databáze českého amatérského divadla je zachyceno přes 650 malovaných opon.
- Bádání pokračuje, průběžně je prováděna dokumentace nově objevených opon a zpracovávána ve formě hesel s obrazovým doprovodem.
- Hledáme další dosud neznámé opony, ozvěte se, v příštích letech připravujeme novou publikaci.

Osobní návštěvy každé úterý
po individuální dohodě.

Kontakt: **NIPOS**
Fügnerovo nám. 5 (P.O.Box 12)
120 21 Praha 2
telefon: +420 221 507 973
+420 605 708 325
e-mail: divadlo.baze@nipos-mk.cz

Vítány jsou i informace o již fyzicky neexistujících malovaných oponách.

Pro Československou obec sokolskou EMA DESTINNOVÁ

aneb psalo se v tisku před 95 lety

Málo známým, ale zato velkolepým a společensky nejednotně přijímaným počinem ČOS bylo uvedení divadelního představení *Nastolení Libušino*. Konalo se při příležitosti mezisletových závodů v červnu a v červenci roku 1923. Myšlenka uspořádat na Vyšehradské skále velkolepou scénu byla již 16 let stará, ale teprve po válce se pořadatelskému odboru podařilo dotáhnout ji do konce.

Nastolení Libušino a Ema Destiniová v roli Libuše

O představení v té době mluvila celá Praha, a to pozitivně i negativně. A v čem byl tento projekt oproti jiným scénám tak unikátní? Představení se odehrávalo na Vyšehradské skále tyčící se nad Vltavou a diváci stáli a seděli dole pod skálou na ostrově Císařská louka (někdy též zvaná Královská) a na druhém břehu na Smíchově. V dobovém tisku se píše, že představení zhlédlo najednou až 30 000 diváků. Největší atraktivitou byly reflektory, které celou scénu nasvěcovaly z různých stran. Premiéra byla kvůli špatnému počasí přesunuta až na 28. června 1923 a celé představení mělo první týden v červenci několik repríz. Diváci nebyli jen z Prahy, sjížděli se z širokého okolí, pořádaly se sokolské zájezdy, zúčastnilo se i několik zahraničních delegací. Začátek *Libušina nastolení* byl posunut až na 21:15,

po průjezdu osobního vlaku po železničním mostě vedoucím ze Smíchova na Vyšehrad, aby nerušil vystoupení. Stejně tak byla pozastavena elektrická dráha do Podolí a plavba po Vltavě. V lodičkách mohli být jen pořadatelé z ČOS. Před a po představení jezdily speciálně označené parníky, které obecnstvo vozily z ostrova k Palackému mostu. Plavba stála 1 Kč. Bylo výslovně zakázáno během hry „kouřit, přecházet a hlučet“.

Nastolení Libušino pojednává ve čtyřech obrazech o Krokově smrti, trýzně za něj a Libušině věštbě slávy Prahy a jejím zvolení za kněžku. Hudbu složil dirigent a sbormistr Národního divadla Rudolf Zamrzla na libreto od Emy Destiniové, které v té době bylo již 45 a do konce života jí zbývalo jen sedm let. Ona sama vystupovala v roli Libuše vedle

dalších operních pěvců své doby. Sbor měl přes 300 členů, převážně ze sokolských pěveckých kroužků. Doprovod obstarala vojenská kapela čítající 60 hudebníků. Představení proběhlo teprve až po vyzkoušení akustických podmínek v dané lokalitě. Ačkoli ty dopadly příznivě, přeci jen představení uškodila velká vzdálenost od diváků, kdy vedlejší postavy nebyly rozpoznatelné a text ne vždy dobře slyšitelný. I právě proto bylo divákům doporučováno obstarat si kukátka a text.

Scénickou výpravu navrhl J. M. Gottlieb. Na levé straně Vyšehradské skály byla postavena maketa Krokova hradu, pod ní stálo jeviště, kde se odehrávaly veškeré scény. Střed zaujímalá stará lípa, pod ní na zvýšených stupních oltář. Od hradu vedla zeď k pravé části jeviště, kde stála tvrz a brána, kterou přicházely průvody sborů na scénu.

Zinscenování *Nastolení Libušina* bylo ve své době velice přelomové a unikátní, a proto se nevyhnulo kritice. Dílu byla vytýkána neúcta k místu, které má být pietním místem a ne divadlem. Obdobně se negativně kritici stavěli i k Zamrzlově hudbě, ve které byly slyšet prvky Smetanovy *Libuše*, čímž měly právě tuto operu znevažovat.

Pojďme si některé texty, ohlasy, ať už kladné, nebo záporné, ukázat:

Z oficiálního programu

„Důvěra lidu nastolila Krokovu dceru na posvátný stolec knížecí. Její proroctví i dnes dodává nám síly, jako posilovalo nás v dobách

Noční nasvícení scény

Vyšehradská skála, pohled na scénu

nejtěžších. Až z úst povolanych umělců zazní ze skály vyšehradské slova prorocká, prochvějte jimi svou duši, vnešte je i do mladých duší mládeže naší a šířte je po všem kraji československém.“

Časopis československých architektů, 7. 9. 1923

„Posvátný Vyšehrad říkáme, místo, kde poutník má státi v úctě s hlavou obnaženou. Bohužel, naše činy to nepotvrzují. Jinak bychom nemohli dovolit, aby se ono posvátné místo proměnilo v maškarní divadelní scénu. A jakou scénu!“

„Není to však pouze nedostatek piety k místu, každému Čechu drahému a nedotknutelnému, ale odváží-li se dnes někdo úkolu, komponovati Libušino prorocství po Libuši a Vyšehradu, dokonce vlastně za účelem atrakce, jest tento podnik profanací díla Smetanova!“ „Jsme bohužel již příliš zvyklí na typický neumělecký plakát sokolských podniků, ale tento výtvar, v romantickém slohu amatérských, filmových reklam, překonává vše.“

Časopis Našinec, 18. 7. 1923

„Co mě překvapilo, byla jasnost zpěvu a ovšem i hudby. A přece jen hlediště bylo tak daleko, jak v žádné římské aréně.

Ovšem byly splněny všechny podmínky k zachování ticha. V tomto naprostém večerním tichu bylo radostno slyšeti krásné roli Emmy Destiniové. Představte si diváctvo 20–30 000, jež bez rozdílu přesvědčení a postavení oddávalo se kouzlu pohádkovému. I uzmuté prvky ze Smetanovy Libuše byly skladateli vytčeny, ale širokým masám to stačilo a vyvolalo též mocné pohnutí.“

Lidové noviny, 30. 6. 1923

„S houževnatostí prosadila ČOS podnik, který po stránce uměleckého vkusu předem bylo lze považovati za ztracený. Přes závažné námítky veřejného tisku a překážky kladené ze strany Památkového úřadu bylo na vyšehradské skále provedeno Nastolení Libušino.“ „Nezáleží jen na čase, ale též na prostředku, má-li tento cit se obnažiti, a tu musí míti tento prostředek vlastní příčinu svou, spojenou s velkou mravní hodnotou, ve které tento cit přebývá. I tu je zpytovati, zda přítomný podnik tyto hodnoty opravdu má a nebyl-li ve své čistotě ničím porušen. Nastolení Libušino přineslo snad značný

hmotný zdar, vzbudilo vnější pozornost k sokolskému počínání, ukojilo nezištnou tížádnost sl. Destiniové, avšak to hlavní, kulturní povznesení a tím roznícení národní sebedůvěry, to zůstalo dlužno. Neboť provedení vyšehradské scény je snad atrakcí, nikoliv však stupněm kulturním.“

Kateřina Pohlová, VO ČOS

Kde domov můj

XVI.
VŠESOKOLSKÝ
SLET 2018

1918
100
2018
SPOLÉHNÉ STOLETÍ

KULTURNÍ PROGRAM XVI. VŠESOKOLSKÉHO
SLETU V NÁRODNÍM DIVADLE V PRAZE

1/7/2018 19.00 hodin, Národní divadlo, historická budova

Naši furianti

Slavnostní představení nastudované sokolskými tělesy

Účinkují: Divadlo pod Petřínem, Divadelní spolek Lázně Toušeň a lidová muzika Souboru písní a tanců Josefa Vycpálka
Režie: B. Gondík

2/7/2018 19.00 hodin, Nová scéna

Česká píseň

koncert pěveckých sborů

Účinkují: Smíšený pěvecký sbor Gaudium Praha, Vysokoškolský umělecký soubor Praha, Smíšený pěvecký sbor Foerster Jihlava, Ženský pěvecký sbor Píseň, Ženský sbor Marijánky

3/7/2018 15.00 hodin, Nová scéna

Přes přísný zákaz dotýká se sněhu

divadelní představení

Účinkuje: Ochotnický divadelní soubor Podiva Podivín
Režie: M. Uštohal

4/7/2018 14.00-17.00 hodin, Piazzetta Národního divadla

Folklor na Piazzettě

české a moravské soubory na otevřené scéně

Účinkují: Formani Slatiňany, Rosénka Praha, Vlčnovské budovaly umělkyně

4/7/2018 19.00 hodin, Nová scéna

Naše národní -večer scénického folkloru

Účinkují: Hlubina Ostrava, Kašava Zlín, Ondrášek Frýdek-Místek, Vycpálkovci Praha

4/7/2018 21.00 hodin, foyer Nové scény

Setkání s lidovými muzikami

Pořádají: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu a Česká obec sokolská

N I P O S
pro kulturu

GENERÁLNÍ PARTNER

čeps

Česko
země příběhů

HLAVNÍ PARTNER

Bank
Komplet

PRIMA
PRIMA
PRIMA
PRIMA

GENERÁLNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

Česká televize

HLAVNÍ MEDIÁLNÍ PARTNER

deník

Český rozhlas
12 let 1929-2018

INSTITUČNÍ PARTNER

MINISTERSTVO
KULTURY

MINISTERSTVO
PRO MÍSTNÍ
ROZVOJ ČR

MFT